

На жаль, відмова від цього зовнішньополітичного курсу призвела до поступового відродження ідей великодержавності, протиставлення Росії всьому цивілізованому світу, до політики гострої конфронтації з ним, яка несла та несе загрозу широкомасштабного військового конфлікту, якого вдалося уникнути в період тривалого існування блокової системи.

1. Загорский А. и др. *Россия в новом мире // Международная жизнь*. – 1992. – № 5.
2. Нарочницкая Н.А. *Внешняя политика России. Альтернативная концепция // Кентавр*. – 1993. – № 4.
3. Плеваков К. *Миссия России. Третья эпоха // Международная жизнь*. – 1993. – № 1.
4. Загладин Н.В. *Почему завершилась «холодная война»? // Кентавр*. – 1992. – № 1–2.
5. *Мировое развитие на рубеже веков: новейшие явления, тенденции, прогнозы // Кентавр*. – 1992. – № 1–2.
6. Отунбаева Р. *В преддверии нового миропорядка // Международная жизнь*. – 1991. – № 3.
7. Министр иностранных дел России Андрей Козырев читателям «Международной жизни» // *Международная жизнь*. – 1993. – № 1.
8. Козырев А.В. *Стратегия партнерства // Шаклеина Т.А. Внешняя политика и безопасность современной России 1991–2002: Хрестоматия в 4 т. – Т. 1 [Электронный ресурс]*. – Режим доступа: <http://sci-book.com>.
9. *Декларация президентов России и США // История Отечества в документах, 1917–1993 гг. – Ч. 4 / Сост. А. Колосков, Е. Гевуркова, Г. Цветкова. – М., 1995.*
10. *О сути концепции внешней политики России // Международная жизнь*. – 1993. – № 1.
11. Федоров Ю. *Кризис внешней политики России: концептуальный аспект // Pro et Contra*. – 2001. – № 1–2 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://uisrussia.msu.ru>.
12. Рябов А.В. *Корпоративизм и перспективы развития современной России // Кентавр*. – 1993. – № 4.
13. Фадин А.В. *Модернизация через катастрофу? // Кентавр*. – 1993. – № 1.
14. Гареев М. *Приоритеты государственных интересов Российской Федерации // Международная жизнь*. – 1993. – № 5–6.
15. *Договор между Российской Федерацией и Соединенными Штатами Америки о дальнейшем сокращении и ограничении стратегических наступательных вооружений (СНВ-2) [Электронный ресурс]*. – Режим доступа: <http://www.armscontrol.ru/START/rus>.
16. Луков В. *Россия в «восмерке» // Pro et Contra*. – 2001. – № 1–2 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://uisrussia.msu.ru>.
17. Корнеев В. *Россия: движение вспять. От государственного социализма к периферийному капитализму [Электронный ресурс]*. – Режим доступа: <http://www.razlib.ru>.

Potapova O.B. *Searches of Russia new foreign policy priorities in the 1991–1995th*. The author focuses on the political preconditions of the origin and attempt to inculcate the new foreign policy by Russia.
Key words: foreign policy, USSR, USA, Russia, A. Kozyrev, community.

О. В. Мельничук

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ВІЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В МІОНХЕНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті проаналізовано діяльність Українського Вільного Університету в Мюнхені у 1990-х рр. – на початку ХХІ ст. Розкрито роль закладу в налагодженні співпраці між Україною та Німеччиною.
Ключові слова: Україна, Німеччина, співробітництво, наука, освіта, Український Вільний Університет, Баварія.

За понад 90 років свого існування, Український Вільний Університет зміг здобути визнання в усьому світі. Сьогодні Український Вільний Університет у Мюнхені (далі – УВУ) є одним з небагатьох українсь-

ких академічних центрів на терені Європейського Союзу (далі – ЄС), який базує роботу на міждисциплінарних українознавчих студіях у широкому європейському контексті. Поза межами України УВУ – єдиний університет у світі з навчальними програмами українською мовою. УВУ зробив значний внесок у поширення знань про українську історію та культуру у світі. Тому виникає необхідність всебічного вивчення історії цього університету.

Діяльність УВУ була предметом уваги вітчизняних та зарубіжних вчених. Окремі аспекти цієї теми знайшли відображення у наукових розвідках Б. Качора [1], В. Кучера [2], М. Мереца [3–6], М. Присяжного [7], Є. Федоренка [8; 9]. Проте, сучасний етап розвитку УВУ у цих роботах висвітлений лише частково. Вперше подано підсумок університетських здобутків та повну бібліографію видань у праці «Universitas Libera Ucrainensis: 1921–2006» [10]. У збірнику «Universitas Libera Ucrainensis: 1921–2011» [11] зібрано матеріали, що висвітлюють досягнення університету за 90 років його діяльності.

З проголошенням незалежності України у 1991 р., університет продовжив науково-освітню, видавничу та культурну діяльність, проте, вже за нових історичних умов. Про Український Вільний Університет написано досить багато праць, які висвітлюють початкові етапи становлення та розвитку цієї інституції. В цій розвідці ми акцентуємо увагу на особливостях функціонування УВУ на сучасному етапі, окресленні проблем та перспектив розвитку цієї установи. Мета статті – проаналізувати діяльність Українського Вільного Університету у Мюнхені у 90-х рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст.

Український Вільний Університет у Мюнхені (федеральна земля Баварія, ФРН) є одним з найстаріших культурних і науково-освітніх центрів української діаспори в Європі. УВУ розпочав діяльність у Відні 1921 р., але того ж року його перенесено до Праги, а 1945 р. – до Мюнхена. Ще до проголошення незалежності України, УВУ тривалий час був осередком української науки і культури [12, 62–63]. УВУ – це вищий навчальний заклад у Німеччині, що має право надавати вчений ступінь магістра, доктора та габілітованого доктора. Право промоції та габілітації, тобто право присвоювати вчені ступені доктора та габілітованого доктора, УВУ було надано ще у 1950 р., а підтверджено 1978 і 2000 рр. [13, 2]. В УВУ також запроваджено звання почесних докторів (1931). За час існування університету його було присвоєно понад ста особам, чії заслуги перед історією та наукою є загально визнаними [14, 227]. Після 1991 р. УВУ продовжив діяльність за нових умов. Деякі дослідники відзначають, що, з проголошенням самостійної Української держави, розпочався новий період в історії УВУ. Новітній, або т. зв. «четвертий» [15, 2] етап існування УВУ характеризується рядом особливостей.

Насамперед, слід відзначити, що 12 листопада 1992 р. підписано Угоду між Міністерством освіти України та Українським Вільним Університетом у Мюнхені. Цим договором визнано правочинність дипломів УВУ в Україні [16, 126]. У 1990-х рр. відбулося оновлення структури університету. У 1999 р. було засновано факультет україністики. Основу наукової та педагогічної діяльності факультету складають історія України, українська мова, література та інші українознавчі дисципліни. Нині УВУ включає в себе три факультети – філософський, україністики, державних та економічних наук.

Крім цього, до складу УВУ входять Інститут ринкової економіки, Інститут дослідження українсько-

німецьких відносин (створено у 1991 р.) та Педагогічний інститут. Останній реалізує окрему програму підвищення кваліфікації вчителів українознавчих предметів. Щороку УВУ запрошує українських вчителів на студії в Педагогічному інституті. Інститут дослідження українсько-німецьких відносин вивчає історію міждержавних відносин між обома країнами з пріоритетом досліджень ХХ–ХХІ ст. При університеті діють також архів і бібліотека. Фонди останньої налічують біля 35 тис. книг, 1 тис. назв періодичних видань, понад 130 назв газет тощо. У фондах УВУ зберігаються численні й надзвичайно цінні особисті архіви українських вчених та діячів культури, а також архіви громадських і політичних організацій [11, 87].

Науково-освітні програми УВУ охоплюють магістерські та докторські студії з гуманітарних і суспільних наук. З метою активізації наукових досліджень, в УВУ застосовуються різні форми роботи – наукові доповіді, семінари, проведення незалежних студентських наукових досліджень, спільних наукових конференцій тощо [2, 132]. В університеті проводяться також додаткові курси та семінари. Серед них варто відзначити постійний університетський семінар, публічний форум для виступів учених, спеціалістів, політиків та громадських діячів [17, 7]. Навчання в університеті проводиться українською мовою. Деякі курси викладаються також німецькою й англійською мовами [14, 229]. У 1990–2000-х рр. помітною стала тенденція зростання кількості студентів, які навчаються в УВУ. Це переважно випускники українських вищих навчальних закладів. Понад 90% студентів УВУ складають українці. У 2013/2014 акад. р. в університеті навчалися 167 студентів [17, 3].

Унікальність і перевага університету перед іншими закладами в тому, що університет не має т. зв. «штатних» викладачів. В УВУ проводять науково-освітню діяльність учені з України, США, Канади та інших країн. Університет запрошує до співпраці щораз нових викладачів. Тому УВУ має змогу творити креативне й потужне міжнародне наукове товариство [6, 2]. В 1990–2000-х рр. в УВУ побувала значна кількість українських вчених, політиків та діячів культури. При цьому університет належить до ВНЗ зі значним науковим потенціалом. Фундаментальні та прикладні наукові дослідження, що проводяться на базі університету, спрямовані на вирішення актуальних суспільних і соціально-економічних проблем [4, 2]. У 90-х рр. ХХ ст. нові аспекти були внесені не лише в освітній процес, а й у наукові дослідження, які проводилися на базі УВУ. Новітній етап характеризується посиленням науково-дослідної функції університету. Пріоритетним напрямом досліджень в УВУ стали українсько-німецькі відносини [11, 112; 15, 3].

Український вектор наукових досліджень в УВУ достатньо потужний. Після відновлення незалежності України, перші докторські дисертації в університеті захистили українці М. Осадчий (1991 р., журналіст і письменник), Т. Салига (письменник, громадський діяч, доктор філософських наук (1993)), Й. Лось (журналіст, доктор політичних наук (1995)), М. Яцимирська (доктор політичних наук (1999), завідувач кафедри мови ЗМІ у Львівському національному університеті імені Івана Франка) та ін. [7, 11].

Особливе зацікавлення викликає УВУ в іноземних докторантів. Проте, теми докторських робіт обмежуються німецько-українською чи, відповідно, європейсько-українською проблематикою. До уваги беруться також теми, що можуть бути опрацьовані з використанням можливостей університету [4, 2]. Результатом

досліджень науковців УВУ стала поява значної кількості публікацій у Наукових збірниках, монографій тощо. На особливу увагу заслуговують насамперед такі видання, як «Променисті сільвети» І. Качуровського (2002), «Мислителі німецького Романтизму» Л. Рудницького та О. Фешовця (2003), «Напрямки української культури» І. Мірчука (редакція М. Шафовала, 2003) та ін. [11, 723]. Серед праць слід виділити ті, що присвячені історії УВУ. Насамперед це видання «Universitas Libera Ucrainensis: 1921–2006» (Мюнхен, 2006) [10], «Історія Фондації Українського Вільного Університету: 30 років діяльності. 1975–2005 рр.» (Нью-Йорк, 2006). Наприкінці 2011 р. в УВУ вийшов також один з томів «Universitas Libera Ucrainensis: 1921–2011» [11], яким підсумовано наукову й освітню діяльність УВУ за 90 років. Презентація книги відбулася 14 березня 2012 р. у Мюнхені [18, 4].

За останні роки в УВУ опубліковано ряд інших наукових праць. Зокрема 2012 р., під егідою УВУ, Наукового товариства ім. Т. Шевченка та Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України видано монографію М. Мозера – «Тарас Шевченко і сучасна українська мова: спроба гідної оцінки» [19]. У 2013 р. вийшли друком матеріали міжнародної наукової конференції «Україна на історіографічній мапі міжвоєнної Європи», яка відбулася в УВУ 1–3 липня 2012 р. (спільно з Інститутом історії НАН України), черговий випуск «Наукового збірника УВУ» (гуманітарні науки), матеріали першої студентської наукової конференції УВУ, видання творів Г. Сковороди німецькою – «Narziss oder das Gespräch: uber Erkenne Dich Selbst» та ін. [6, 2]. Загалом, УВУ є одним із найбільших науково-дослідних центрів за кордоном, який займається українською проблематикою. Щороку він публікує значну кількість досліджень на українознавчу тематику. Бібліографія академічних видань Українського Вільного Університету українською, німецькою, англійською й іншими мовами налічує понад 600 видань [11, 86].

Завдяки тісним зв'язкам з ВНЗ України, УВУ має змогу спільно з ними проводити наукові дослідження та навчання студентів. У 1990-х рр. – на початку ХХІ ст. налагоджено співпрацю УВУ з низкою вищих навчальних закладів України, зокрема Львівським національним університетом ім. І. Франка (далі – ЛНУ), Києво-Могилянською академією, Українським католицьким університетом у Львові, іншими університетами та багатьма науково-дослідними інститутами НАН України [20, 41]. Вагоме значення для організації науково-освітньої діяльності та фінансування УВУ відіграла Фондація Українського Вільного Університету в Нью-Йорку (Ukrainian Free University Foundation Inc.). Вона була створена 1975 р. у США, з метою пропаганди наукової діяльності цього українського закордонного навчального закладу та надання йому фінансової підтримки [4, 3].

Особливо плідною є наукова співпраця Фондації з ЛНУ. Так, 12–14 лютого 1992 р. у Львові відбулася спільна конференція цього закладу і наукових установ України на тему: «Український університет вчора і сьогодні». Під час конференції, П. Гой – тодішній ректор УВУ (1992–1993 рр.) та голова Фондації УВУ (1977–2001 рр.) – запропонував створити при ЛНУ бібліотеку та архів української діаспори. Завдяки діяльності Фондації, було зібрано і передано до бібліотеки унікальні видання, чимало архівних матеріалів. З нагоди 10-ї річниці заснування діаспорної бібліотеки ЛНУ, її було перейменовано на «Кабінет літератури української діаспори» та присвоєно ім'я її засновника – П. Гоя. Схожі проекти реалізовувалися університетськими

бібліотеками Києва, Чернівців, Івано-Франківська [1, 2]. За сприяння Фондації, УВУ надавав стипендії науковцям з України, які займалися дослідженнями в галузі історії, літературознавства, політології, економіки, правознавства та філософії. Лише впродовж 1999–2002 рр. в УВУ мали змогу навчатися 113 осіб на магістерських і докторських стипендіальних програмах [9, 2].

Окрім педагогічної та наукової роботи, УВУ займається активною громадською діяльністю. За підтримки Фондації, лише 2012 р. в університеті проведені наступні заходи: відзначення 91-ї річниці УВУ, проведення Шевченківської академії, вечору Віри Вовк, виставки творів народного мистецтва з Чорнобильської зони, академічного вечору, присвяченого 50-й річниці створення Товариства сприяння українській науці, у рамках якого відбулося відкриття фотовиставки «Батьківщина Україна» тощо [6, 3]. Фондація ініціювала та підтримувала й інші культурно-мистецькі проекти. Серед найбільш знакових, слід відзначити конкурс з україністики під егідою Літературного Фонду Воляників-Швабінських. Останній був заснований при Фондації Українського Вільного Університету 1998 р. На момент створення, розмір Фонду складав 100 тис. дол. Журі Фонду щорічно призначає чотири премії за найкращі літературні наукові праці з україністики [1, 2; 8, 1].

Упродовж усього періоду існування УВУ складним залишалося його матеріальне становище. До середини 90-х років ХХ ст. фінансове забезпечення УВУ було на належному рівні, а університет отримував дотації від урядів ФРН та Баварії, що дозволяло утримувати устанovu. Завдяки цим субсидіям, УВУ став одним з провідних наукових центрів україністики в Західній Європі. Однак у 1996 р. Федеральний уряд Німеччини припинив фінансування УВУ. Через десять років фінансові кошти перестав виділяти й земельний уряд Баварії. Німецький уряд у Бонні надавав фінансову допомогу УВУ, починаючи з 1945 р., а Німеччина на державному рівні брала на себе зобов'язання утримувати університет за певних умов. Зазначалося, що з моменту проголошення незалежності України, саме остання має перебрати на себе фінансування УВУ [21, 5].

У 1990–2000-х рр. було проведено низку зустрічей та переговорів на всіх рівнях щодо можливості фінансування Українською державою УВУ. Неодноразові поїздки керівництва університету в Україну, з метою отримання допомоги виявилися безуспішними. Українські політики пояснювали це тим, що вітчизняне законодавство забороняє напряму фінансувати ті навчальні заклади, які знаходяться поза межами України [3, 3]. Переломним в існуванні УВУ став 2008 р. Саме тоді гостро постало питання самого існування університету. Керівництвом закладу було розглянуто т. зв. «альтернативний план» збереження університету, який включав продаж будинку, де знаходився УВУ, та купівлю дешевшого, більш функціонального приміщення. 15 липня 2008 р. був підписаний контракт про продаж приміщення на Пінценауерштрассе, 15 у Мюнхені. Кошти, вилучені від продажу будівлі УВУ, дали змогу покращити фінансовий стан університету (близько 4,5 млн. євро пішли на забезпечення фінансового фонду університету). Нині нове приміщення університету знаходиться на Барелліштрассе, 9-а у престижному районі Мюнхена – Німфенбург [22, 9].

Створення власної фінансової бази, дотації Фондації УВУ, а також постійна допомога окремих приватних осіб з ФРН, США, України та інших країн забезпечують діяльність цієї унікальної академічної установи. Сьогодні УВУ має відносно самостійне фінансування і при цьому не отримує грошової допомоги від німецького чи

українського урядів. За словами баварського міністра науки і мистецтва В. Гойбіша, сучасна фінансова ситуація з УВУ свідчить про те, що існування цього закладу нічого не загрожує [13, 2]. Нові історичні реалії поставили перед університетом нові завдання. У зв'язку з цим, керівництво УВУ вважає за необхідне провести ряд реформ в університеті. Насамперед, необхідно знайти додаткові шляхи фінансування УВУ.

Вдосконалення та реформування потребує також навчальний процес. Актуальним завданням є виведення його на вищий європейський та світовий рівень, розширення співпраці з українськими вищими навчальними закладами тощо. Нині це особливо актуально, адже в різних ВНЗ ЄС відбувається процес закриття славистичних та українознавчих студій [5, 3; 21, 7]. У зв'язку з цим, доречною була б допомога в цій справі Української держави, адже в її інтересах – збереження цієї провідної українознавчої установи в Європі, примноження її традицій.

У 90-х рр. ХХ – на початку ХХІ ст. Український Вільний Університет відіграв важливу роль в культурній та науково-освітній співпраці між Україною та Німеччиною. На якість та рівень наукових досліджень та педагогічну діяльність університету позитивно вплинула підтримка Фондації УВУ у США. Освітні та наукові зв'язки УВУ з Україною у 1990–2000-х рр. значно розширилися. Новітній етап характеризується інтенсифікацією наукових досліджень в університеті, насамперед у царині українознавства, набуттям фінансової самостійності закладу. Університет знаходиться на етапі реформування діяльності, тому необхідно продовжувати дослідження у цьому напрямі. Адаптивні дослідження у цій галузі не лише поглиблюють знання з історії УВУ, а й дадуть змогу знайти шляхи вирішення проблем функціонування цієї установи.

1. Качор Б. Фінансова діяльність Фондації в 1995–2003 рр. // Вебсайт Фондації УВУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.fuvu.org.
2. Кучер В. З історії діяльності Українського Наукового інституту в Берліні та Українського Вільного університету в Мюнхені // Діалог. Історія, політика, економіка. – 2000. – № 1.
3. Метєц М. Правда і вигадки про Український Вільний Університет у Мюнхені // УСІМ МГОУ «Четверта Хвиля». – 2008. – № 97 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.usim4.eukrainians.net/ua/archive/2008/povupny97k.htm.
4. Метєц М. У ногу з часом (або про навчання в Українському Вільному Університеті в Мюнхені та місію Фондації УВУ в Америці) // Час і події. – 2009. – № 50 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.chasipodii.net/article/5956/?vsid=fc5ad465.
5. Метєц М. Український Вільний Університет на шляху Реформ // Вебсайт Фондації УВУ. – 2009. – 6 лютого [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.fuvu.org/?p=1278.
6. Метєц М. Український Вільний Університет у Мюнхені: сьогоднішня та перспектива // Вебсайт Фондації УВУ. – 2013. – 17 січня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.fuvu.org/?p=3086.
7. Присяжний М. «Вічний двигун» української ідеї // День. – 2013. – 16 серпня.
8. Федоренко Є. Літературний Фонд Воляників-Швабінських // Вебсайт Фондації УВУ. – 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.fuvu.org/?page_id=1987.
9. Федоренко Є. Співпраця з українськими університетами // Вебсайт Фондації УВУ. – 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.fuvu.org/?page_id=1568.
10. *Universitas Libera Ucrainensis, 1921–2006* / Упор. М. Шафвал, Р. Яремко. – Мюнхен, 2006.

11. *Universitas Libera Ucrainensis: 1921–2011 / Упоряд. У. Пацке, М. Шафовал, Р. Яремко. – Мюнхен, 2011.*
12. *Гарнаїшинська Л. Місія посередництва (з нагоди 85-річчя Українського Вільного Університету) // Слово і Час. – 2006. – № 12.*
13. *Ректор УВУ у баварського міністра // Взаєморозуміння. – 2012. – № 2.*
14. *Лопушинський І. Український Вільний Університет (УВУ) як провідний діаспорний навчальний заклад світу // Вісник Таврійської фундації. – 2007. – Вип. 4.*
15. *Мигул І. Українському Вільному Університетові – 90 років // Радіо Свобода. – 2011. – 29 січня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.radiosvoboda.org/content/article/2291084.html.*
16. *Співробітництво України та Німеччини: Матеріали парламентських слухань. – К., 2006.*
17. *Звіт про діяльність Українського Вільного Університету за 2013/2014 академічний рік // Вебсайт Фундації УВУ. – 2014. – 30 липня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.fuvu.org/?p=3363.*
18. *Презентація нового видання УВУ // Взаєморозуміння. – 2012. – № 2.*
19. *Мозер М. Тарас Шевченко і сучасна українська мова: спроба гідної оцінки / Пер. з нім. – Л., 2012.*
20. *Гількес П. Український Вільний Університет у Мюнхені // Deutschland. – 1996. – № 2.*
21. *Чекан О. «Під кінець Другої світової війни університет був змушений... перебраться до Мюнхена» // Імміграда. – 2010. – 29 грудня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.immigrada.de/?p=11782.*
22. *Лиховій Д., Шовкун Л. УВУ: забуті свої серед чужих // Україна молода. – 2012. – № 191.*

Melnychuk O.V. Activity of Ukrainian Free University in Munich at present. The activity of Ukrainian Free University during the 1990th and at the beginning of the XXI century in Munich are analyzed in the given article. The role of Ukrainian Free University in establishing co-operation between Ukraine and Germany is defined.

Key words: Ukraine, Germany, co-operation, science, education, Ukrainian Free University, Bavaria.

Н. С. Самоїленко

РОЗРОБКА ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА КРАЇНАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (1949–2009 рр.)

У статті розглянуті теоретичні засади транскордонного співробітництва країн Європейського Союзу.

Ключові слова: глобалізація, Європейський Союз, прикордоння, транскордонне співробітництво, інтеграційні процеси.

Головною закономірністю сучасного світового розвитку є процес глобалізації, що впливає на економічну, соціальну й культурну сфери життя суспільства та веде до демократизації світового розвитку, зростання загальної взаємозалежності країн і союзів країн за умов розширення світових горизонтів. Все більш вагомим компонентом міждержавного спілкування стають міжнародні та зовнішньоекономічні зв'язки. Складається новий напрям міжнародного співробітництва – прикордонний, який, за складністю проблем і важливістю завдань, співвідноситься з міждержавними стосунками.

Практика прикордонного співробітництва як складова частина інтеграційних процесів у Західній Європі набуває найбільшого розвитку після Другої світової війни, коли лідери європейських держав, здійснюючи відбудову зруйнованого національного господарства, неодноразово демонстрували прагнення поєднати зусилля для спільного вирішення проблем прикордонних регіонів. Також у цей же час представники багатьох прикордонних регіонів почали зустрічатися для обговорен-

ня можливості ліквідації кордонних бар'єрів, покращення життєвого рівня населення, збереження стабільного миру, усунення непотрібних обмежень [1, 2; 2, 162].

Так, у 1949 р. між Італією та Австрією був підписаний двосторонній договір, метою якого було полегшити взаємну торгівлю продуктами й товарами місцевого виробництва між італійськими провінціями Альта й Адідже та австрійськими землями Тіроль і Форарльберг [3, 157]. У 1950 р. на німецько-французькому кордоні, починаючи з культурних обмінів, створення інформаційних центрів і правничих консультацій, активізувалася співпраця в економічній сфері та розбудові комунікаційної інфраструктури [4, 53–54]. Невдовзі, 1952 р. підписано угоду між польським воєводством Зелена Гура й німецьким округом Франкфурт-на-Одері про економічну співпрацю у вирішенні проблем водного господарства суміжних територій. У цьому ж році між тим же польським воєводством і німецьким округом Коттбус, а також між воєводством Щецин і німецькими округами Найбранденбург і Росток були укладені угоди про початок розвитку товарообмінних операцій [5]. У 1956 р. розроблений і перший комплексний план прикордонної співпраці між німецькими округами Дрезден, Коттбус, Франкфурт-на-Одері, Найбранденбург і Росток та польськими воєводствами – Врацлавським, Познанським, Зеленогурським, а також Щецинським і Кашмінським [5].

Відомий швейцарський культуролог та ідеолог європейської інтеграції Д. де Ружмон у «Відкритому листі до європейців» (21 лютого 1970 р.) писав: «В Європі майбутнього, звільненій від тиранії політичних та адміністративних кордонів, встановлених для етнічних та економічних реалій, незабаром вималюються, організуються та утвердяться регіони. І оскільки вони будуть молодими та спритними, повними життя, відкритими для світу, вони зв'яжуться між собою стосунками обмінів... Вони прийдуть до об'єднання за подібністю та взаємодоповнюваністю, згідно з новими реаліями, що будуть їх формувати, незважаючи на старі кордони» [6, 229]. Ці слова були написані в період, коли, поряд зі звичним поняттям «прикордонне співробітництво», в політичному та науковому лексиконі Західної Європи все частіше став з'являтися новий термін – «транскордонне співробітництво» [7, 309]. Іншими словами – це словосполучення охарактеризувало якісно новий рівень співпраці прикордонних територій, а його впровадження ознаменувало поступовий перехід від однієї історичної фази, відомої як «Європа держав», до іншої, докорінно нової – «Європа регіонів» [8, 24].

Вперше термін «транскордонне співробітництво» вжито в Європейській рамковій конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (106 Мадридська конвенція, ETS-106) (European Outline Convention on Transfrontier Cooperation between Territorial Communities and Authorities), яка була підписана 21–23 травня 1980 р. у Мадриді 36 з 47 державами-членами Ради Європи [9]. Хоча робота з розробки цього документа розпочалася ще у вересні 1966 р., коли Консультативна Асамблея Ради Європи прийняла Рекомендацію № 470 про європейську співпрацю між місцевими властями, в якій містилася вимога Комітету Міністрів розробити проект конвенції з цього питання. Згодом, у квітні 1969 р. Комітет Міністрів зобов'язав Комітет у справах муніципальної та регіональної співпраці підготувати дослідження проблем співпраці місцевих органів влади прикордонних територій [10, 57].

Пропозиція щодо підготовки проекту Європейської рамкової конвенції прозвучала на першій конфе-